

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-НОРМАТИВНА ПАРАДИГМА
ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ:
РОЛЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
В ЇЇ ФОРМУВАННІ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ МИРУ
ТА ВОЄННОГО СТАНУ**

Баймуратов М. О., Кофман Б. Я., Наумкіна С. М.

ВСТУП

Конституційно-правова легалізація, становлення та розвиток в Україні системи локальної демократії у вигляді місцевого самоврядування (далі – МСВ) стали одним з важливих факторів формування та розвитку феноменології демократичної правової державності, скерованої на підвищення потенціальних можливостей людини та її асоціації, в тому числі і територіальних людських спільнот, в сфері самоорганізації та самоідентифікації своїх екзистенційних інтересів, формування та реалізації конституційно-правового статусу людини (особистості) і громадянина на рівні локального соціуму, прояву, реалізації, охорони, захисту, гарантування прав і свобод людини.

Наведені тенденції фактично сприяють створенню на локальному рівні існування та функціонування соціуму в межах територіальної громади (далі – ТГ) локальної системи захисту прав і свобод людини. Отже, можна стверджувати, що в сфері МСВ за допомогою органів місцевого самоврядування (далі – ОМСВ) та інших правоохоронних структур державної публічної влади на місцях здійснюється правозахисна діяльність, яка скерована на належне організаційне-правове супроводження та нормативно-правове забезпечення реалізації прав і свобод людини та їх захист. Невід'ємною частиною такої діяльності МСВ, його органів та суб'єктів виступає ювенальна превенція.

Питанням правоохоронної діяльності, правоохоронної системи та правоохоронних органів присвячені низка наукових робіт вітчизняних і зарубіжних правознавців різних історичних періодів. Так, осмисленню історико-правових і теоретико-правових аспектів правоохоронної діяльності присвячено наукові праці М. Ю. Бурдіна, Є. В. Білозьорова, Є. О. Гіди, С. Д. Гусарева, В. А. Довбні, Є. С. Дурнова, А. М. Завального, А. М. Кучука, О. В. Нестерцової-Собакарь, П. В. Онопенка, В. М. Петровського, Т. О. Пікуля, О. О. Самойленко, О. Д. Тихомирова, О. В. Тюріної, В. Г. Фатхутдінова, Р. Я. Шай та ін. Вивчення конституційно-правових засад реалізації правоохоронної і правозахисної функцій ОМСВ, муніципальних форм і механізмів

забезпечення та підтримки правопорядку здійснено в роботах М. О. Баймуратова, О. В. Батанова, О. В. Безпалової, В. Б. Дубовика, Т. І. Гудзь, Б. В. Калиновського, Н. В. Камінської, В. В. Кравченка, А. М. Колодія, Б. Я. Кофмана, А. Є. Шевченка та ін. Разом з тим, необхідно наголосити, що наведені вчені проводили свої дослідження фрагментарно, частково торкаючись здійснення органами місцевого самоврядування (далі – ОМСВ) правоохоронної функції. В 2020 році в Україні В. В. Сметаною вперше була захищена кандидатська дисертація на тему: «Конституційно-правове забезпечення правозахисної діяльності у сфері місцевого самоврядування: вітчизняний та світовий досвід»¹. Більшість з наукових робіт вітчизняних вчених була присвячена дослідженню статусу муніципальної поліції, завданням, функціям, формам та методам її діяльності, особливостям співробітництва з правоохоронними органами – це дослідження В. О. Басс, В. Б. Дубовика, І. В. Зозулі, А. І. Камінського, Я. М. Когута, Ю. С. Назара, А. С. Поклонського, О. С. Проневича, А. В. Сергєєва, К. В. Сесемка та ін.

Своєю чергою, дослідження щодо участі ОМСВ в реалізації ювенальної превенції практично не проводились, що враховуючи на особливу важливість цього напрямку правоохоронної та правозахисної діяльності, що здійснюється в рамках ТГ, об'єктивує та актуалізує наведену проблематику.

1. Територіальна людська спільнота (грумада) як сфера прояву інтересів людини, її самоорганізації, діяльності її асоціацій та діяльності органів місцевого самоврядування

Конституційно-правова регламентація, регулювання та легалізація інституту локальної демократії у вигляді МСВ, тобто самоорганізації сукупності людей-жителів відповідних територій держави, що була вперше в історії вітчизняного конституціоналізму реалізована Конституцією України 1996 року², – сприяли здійсненню та усвідомленню об'єктивізації, суттєвій соціальній актуалізації та функціонально-діяльнісній контекстуалізації проблематики формування, значення і ролі правового простору локальної демократії, більш поглибленим і фундаментальним дослідженням його функціонування, нормативно-

---

¹ Сметана В. В. Конституційно-правове забезпечення правозахисної діяльності у сфері місцевого самоврядування: вітчизняний та світовий досвід : дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.02. – конституційне право; муніципальне право. Київ : ІДП імені В. М. Корещького НАНУ України, 2020. URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:r5cQMY-41n0J:idpnan.org.ua/files/2020/smetana-v.v.-konstitutsiynopravove-_d_.doc&cd=2&hl=ru &ct=clnk&gl=ua

² Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

правового регулювання, побудови парадигми його подальшого розвитку, модифікації та вдосконалення.

На наш погляд, у вузькому розумінні правовий простір МСВ може бути визначений як сфера регламентації юридичними нормами моделей:

- а) самоорганізації членів територіальної громади,
- б) реалізації жителями-членами ТГ своїм прав, свобод і обов'язків;
- в) компетенції та діяльності ОМСВ,
- г) повноважень і діяльності інших його суб'єктів та органів у межах території функціонування ТГ й конкретного історичного часу (територіально-хронологічний чинник – *авт.*).

Своєю чергою, правовий простір МСВ в широкому розумінні може бути визначений як:

- а) сфера нормативної регламентації і регулювання правового статусу ТГ, груп і асоціацій її членів – жителів,
- б) сфера нормативної регламентації і регулювання органів МСВ, інших суб'єктів системи МСВ, сформованих безпосередньо самою ТГ (представницькі органи МСВ, інститут голів громад, включаючи і інститут голів об'єднаних ТГ) та від її імені (виконавчі органи МСВ),
- в) з метою виникнення, існування, функціонування та реалізації системи екзистенційних локальних інтересів та потреб на відповідній території держави, в межах існування конкретної ТГ,
- г) при цьому така система екзистенційних локальних інтересів та потреб ТГ та її членів-жителів, – не суперечить інтересам та законодавству держави.

Отже, обґрунтовано вважаємо, що такий підхід до розуміння та визначення правового простору МСВ дає змогу визначити останній як складний соціальний, політико-правовий феномен, – який виникає внаслідок *синергічно* скерованої телеологічно-обґрунтованої діяльності як держави (державна муніципальна правова політика – *авт.*), так й суб'єктів локального соціуму (програми становлення і розвитку ТГ, в тому числі і об'єднаних – *авт.*), шляхом формування його нормативно-суб'єктної, нормативно-об'єктної і нормативно-просторової бази (обов'язково ще треба додати – нормативно-технологічну, нормативно-діяльнісну і нормативно-логістичну бази – *авт.*), з метою вирішення екзистенційних питань існування та функціонування ТГ³ (у колективному розумінні – *авт.*), а також індивідуальних екзистенційних питань конкретної людини-жителя і одночасно члена ТГ, що реалізує в межах цієї територіальної людської спільноти свій життєвий

---

³ Баймуратов М. О., Кравець О. О. Роль юридичної служби органу місцевого самоврядування в формуванні та функціонуванні правового простору локальної демократії : монографія. Одеса : Фенікс, 2018. С. 24.

цикл, які проявляються також в інтересах груп та асоціацій членів ТГ – жителів відповідної території.

На нашу думку, проблематика простору у юридичній теорії, який фактично виступає правовим простором, а враховуючи на предмет нашого дослідження, – конституційно-правовим простором, – практично не розглядається в широкому, власне науково-доктринальному сенсі, бо зазвичай діяльність державно-правових інститутів переважно і розглядається, і досліджується у статичному стані, і лише тільки в процесі дослідження реалізації їх компетенційних повноважень або позакомпетенційних діянь, а також при виникненні метаюримічних або параяримічних явищ, що пов'язані з їх діяльністю, – профільна феноменологія аналізується в контексті динамічно-діяльничого підходу.

Звідсіля можна сміливо стверджувати, що на фундаментальному рівні ця проблема не тільки є недостатньо розробленою у онтологічному розумінні, аксіологічній оцінці і методологічному супроводженні і забезпеченні, – але й її дослідження об'єктивно гальмуються суттєвими недоліками в практичному застосуванні демократичних принципів управлінської діяльності, які вже забезпечені низкою міжнародних правових стандартів, – що фактично є проявом і результатом глибоких кризових явищ в державному та суспільному житті, які супроводжуються конституційно-правовими конфліктами та явищами, що несуть в собі високий рівень конфліктогенності – низький рівень нормопроектної та законопроектної діяльності, внутрішні протиріччя та колізії в законодавстві, дублювання повноважень, конкуруюча компетенція, компетенційні суперечки тощо⁴, а також феноменологія бурхливої, але безсистемної законотворчості («законодавчий турборежим»), що використовується в наш час владними політичними елітами.

Разом з тим, проблематика загальнотеоретичних досліджень просторового виміру держави і права у юриспруденції значно актуалізується, причому не тільки з наведених вище причин – найважливішу роль тут починають грати т. зв. «зовнішні» фактори, що пов'язані з правовою глобалізацією – новою формою цього глобального явища, що скерована на нормування, нормативізацію та уніфікацію найбільш важливих суспільно-державних відносин, що мають істотне значення не тільки для національної держави, а й для всієї міжнародної спільноти держав – в коло таких пріоритетно-найважливіших відносин входить й МСВ. Більш того, саме МСВ виступає одним з найважливіших елементів глобального конституціоналізму та глобального

---

⁴ Баймуратов М. О., Кравець О. О. Роль юридичної служби органу місцевого самоврядування в формуванні та функціонуванні правового простору локальної демократії: монографія. Одеса: Фенікс, 2018. С. 15–16.

конституційного права, причому не стільки завдяки його генетичній демократичності, скільки: а) широкій регламентації і легалізації в конституційних актах держав світу; б) своїй істотній гуманітарно-гуманістичній сутності; в) своїй неперевершеній ролі у процесі самоідентифікації, самоорганізації, самопрояву, самодіяльності, самоорганізації територіальних людських спільнот як природних асоціацій для існування та функціонування людини та всієї людської популяції; г) своїй людиноцентричності в контексті процесів державотворення і правотворення; г) своїй приналежності к особливо важливим конституційним цінностям; д) своїй міжнародно-правової об'єктивізації в рамках загального міжнародного права; е) своїй застосовності в рамках міжнародного договірної права; є) своїй видатній конституційно-правовій ролі в процесі соціалізації людини та формуванню конституційно-правового статусу людини і громадянина тощо.

Відносно особливого значення наведених глобальних та державно-визначальних тенденцій треба зазначити, що вони не тільки суттєво розширюють загальний правовий простір національних держав, включаючи і їх конституційно-правовий простір, – але і роблять його наднаціональним і глобальним, розробляють якісно нові параметральні ознаки існування і функціонування права, як універсального феномена, що супроводжує і забезпечує процеси глобалізації та інтеграційної співпраці членів європейської та світової співдружності, зближуючи держави на основі стандартизованих та уніфікованих підходів до розуміння та застосування національного і глобального права, що мають вже не тільки однакові принципи (основоположні) засади, а й однакові нормативні системи, що зливаються в єдиний універсально-регіональний чи універсально-глобальний правовий простір⁵. Отже, можна обґрунтовано стверджувати, що до виникнення єдиного міждержавного та національного правового простору, включаючи й правовий простір МСВ, ведуть суттєві глобальні тенденції, що формуються та проявляються в межах феноменології правової глобалізації, які:

а) сприяють знаходженню нових, нетрадиційних і нетривіальних підходів до розуміння ролі і значення права в соціумі, державі, міжнародній спільноті, – що є відображенням глобальних колективістських зусиль не тільки акторів міжнародних та міждержавних відносин, але й суб'єктів внутрішньодержавного права, скерованих на стабілізацію феноменології державності та формування громадянського суспільства через запровадження його широкої інституційної

---

⁵ Баймуратов М. О., Кравець О. О. Роль юридичної служби органу місцевого самоврядування в формуванні та функціонуванні правового простору локальної демократії : монографія. Одеса : Фенікс, 2018. С. 15–16.

основи – шляхом розробки, міжнародної легалізації міжнародних правових стандартів та механізмів їх наступного запозичення і легалізації в національному законодавстві держав-членів міжнародної спільноти (онтологічно-визначальний дискурс – *авт.*);

б) є відображенням складної психічно-психологічної зміни в масовій свідомості населення, включаючи і представників правової і політологічної доктрини щодо можливості формування, наявності і функціонування загального глобального, регіонального, субрегіонального, національного і локального правових просторів, що взаємодіють між собою за рахунок пошуку і знаходження загальних правових цінностей, загальних предметів та об'єктів правового регулювання (права людини, МСВ, виборче право, інформаційні відносини тощо), розробки на основі такого регулювання міжнародних правових стандартів в конкретній сфері соціального буття людини в рамках ТГ та в умовах МСВ, створення рекомендаційних настанов типу “soft law” з перспективою їх наступної легалізації, широкої активізації правової конвергенції, уніфікації, адаптації національних правових систем до настанов загального міжнародного права та інтеграційного права міжнародних міждержавних об'єднань тощо, – через створення багаторівневої системи горизонтально-вертикальних зв'язків, що створюють типізовані та стереотипні глобально-управлінські відносини, які включають до себе у вигляді управлінської «мотрійки» інші рівні відносин (предметно-об'єктний дискурс – *авт.*);

в) виникають на основі зазначених вище нових складних багатосуб'єктних та багаторівневих горизонтально-вертикальних управлінських зв'язків (поведінково-діяльнісний дискурс – *авт.*), що:

– будують на основі зазначених зв'язків стійку та сталу систему комунікативної взаємодії, що характеризується ознаками колабораційності, інтерсуб'єктивності, єдності телеологічного навантаження тощо (комунікативний критерій – *авт.*);

– набувають силу сучасних тенденцій та мегатрендів правового розвитку (глобально-структурний критерій – *авт.*);

– вимагають виходу за межі звичних та апробованих на практиці поведінково-діяльнісних настанов та устояних організаційних рамок через суттєве організаційне та нормативне посилення їх типізації на основі загальнонародських та конституційних цінностей (аксіологічно-типізований критерій – *авт.*);

– детермінують до залучення у зазначені процеси якісно нових суб'єктів, що раніше не тільки не визнавались державами (наприклад, неурядові (некомерційні) організації національного та міжнародного рівнів), але ї не існували до періоду сучасної глобалізації (наднаціональні міжнародні структури) (якісно-суб'єктний критерій – *авт.*);

– детермінують активний пошук нових інтерпретацій міжлюдських та міжвладних відносин, – особливо у суміжних з устояною правовою сферою інших або метаюридичних та синтетично-юридичних (пара-юридичних) сферах (філософії, соціології, політології, геополітиці, загальному міжнародному праві, міжнародному конституційному праві, європейському інтеграційному праві, міжнародному муніципальному праві тощо) (предметно-комплексний критерій – *авт.*);

– формують якісно нові приклади багаторівневої інтегративної нормативної взаємодії держав між собою на різних рівнях з застосуванням нових форм і методів такої взаємодії (починаючи від двостороннього рівня та закінчуючи розширенням сфери впливу міжнародного договірного права та міжнародного глобального права в контексті формування феноменології глобального конституціоналізму (парадигмально-інтегративний критерій – *авт.*);

– збагачують методологію права і наповнюють новим змістом сучасне бачення розвитку держави і права, причому не тільки в ординарних умовах існування людської цивілізації, але і з врахуванням екстраординарних сценаріїв такого існування враховуючи на екологічний, кліматичний, продовольчий, міграційний та інші види кризисних станів (змістовно-світоглядний критерій – *авт.*);

г) сприяють суттєвому оновленню методологічного та інструментально-технологічного арсеналу сприйняття юридичної доктрини та практики, що спирається на новітні досягнення теорій біологізації, штучного інтелекту, діджиталізації, антропологізації, настанов глобального управління, включаючи міжнародну договірну нормотворчість, – що напряду мають виходи та суттєвий вплив на локальний рівень функціонування соціуму, тобто на інститут МСВ, що знаходить свій прояв у появі доктринальних настанов щодо зростання глобалістського потенціалу ТГ⁶ в його реалізації, вибудовуючи процесуальний ланцюжок взаємодії «від громади – до міжнародної спільноти держав» (методологічно-технологічний дискурс – *авт.*).

Отже, конституційна легалізація інституту МСВ, що є фактично інститутом локальної демократії, що заснована на самоорганізації територіальних людських спільнот (ТГ) стала революційною подією на теренах пострадянської тоталітарної держави ще і тому, що вона знаменувала собою новий етап в становленні та розвитку демократичної правової держави.

---

⁶ Бобровник Д. О. Глобалістський потенціал територіальної громади: теоретичні підходи до визначення. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 2. С. 79–85.

2. Місцеве самоврядування як простір соціалізації людини та простір формування її індивідуального, групового і колективного габітусу

Досліджуючи феноменологію МСВ як сферу самоорганізації населення на локальному рівні функціонування соціуму, неможливо обійти увагою складні та суперечливі процеси, що відбуваються на рівні локальної демократії в межах ТГ та в ординарних умовах повсякденності щодо здійснення людиною соціалізації, набуття габітусу, формування та реалізації свого конституційно-правового статусу.

Отже, в наведеному контексті необхідно акцентувати увагу на низку положень, що носять не тільки методологічний характер, але напрями сприяють вирішенню найважливіших завдань буття людини в локальному соціумі, до яких відносяться наступні:

А) людина в рамках локального соціуму – територіальної людської спільноти (ТГ) в умовах МСВ реалізує свій життєвий цикл (екзистенційна домінанта – *авт.*);

Б) людина в процесі свого функціонування в межах ТГ в умовах МСВ та в ординарному стані повсякденності формує, продукує, проявляє свої інтенції, життєві устремління та потреби, інтереси, що знаходять свій прояв в атитюдах (соціальних настановах), які визначають її поведінково-діяльнісну характерологію в локальному соціумі (біхевіористсько-прагматична складова – *авт.*);

В) в процесі здійснення свого життєвого циклу людина в межах ТГ та в умовах МСВ вступає в систему комунікативної взаємодії з іншими членами ТГ – жителями відповідної території держави з метою реалізації наведених вище устремлень, потреб, інтересів екзистенційного характеру, через реалізацію атитюдів, що вже сформовані, з метою їх реалізації (комунікативна складова – *авт.*);

Г) в процесі такої комунікативної взаємодії в рамках ТГ та в умовах МСВ людина проходить процес відповідної соціалізації, – тобто, процес освоєння людиною культури (норм, цінностей, ідей, правил, поведінки і стереотипів розуміння) спільноти. Отже, соціалізація не тільки пов'язана з розвитком особистості, а й є своєрідним духовним кодуванням людини, виробляючи у неї типові (тобто такі, що добре розпізнаються і прогнозовані) соціальні реакції і форми активності. На думку вітчизняного дослідника Б. Я. Кофмана, функціональне значення такої ситуативної сепарації, міститься в тому, що формування здібностей, навичок і знань індивіда дає можливість підготувати людей до контактів з іншими членами локального соціуму, їх тісного співіснування, забезпечити їх майбутню комунікативну взаємодію та взаєморозуміння⁷. Отже,

---

⁷ Кофман Б. Я. Правова соціалізація як основа реалізації правового статусу людини і громадянина в місцевому самоврядуванні. *Держава і право*. 2019. Вип. 83. С. 121.

результатом соціалізації людини в ТГ є формування відповідного «древа контактів» в людській спільноті, що проходить паралельно з набуттям відповідного «набору» знань, вмінь, навичок щодо подальшого безбар'єрного, неконфліктного, позитивного, конструктивного, продуктивного, оптимального існування і функціонування людини в умовах колективної взаємодії в рамках локального соціуму;

Г) стратегічно важливою та іманентною частиною соціалізації людини в межах ТГ та в умовах МСВ виступає процес правової соціалізації, що відіграє важливу конституюючу та прогностичну роль у становленні правової свідомості та правової поведінки особистості, який реалізується через засвоєння людиною системи правових знань, цінностей і норм, завдяки якому відбувається її успішна адаптація до суспільно-правового життя⁸.

Дійсно, у праксеологічному розумінні цей процес може бути виражений як процес включення індивіда в систему правовідносин даного суспільства на основі засвоєння всієї правової культури даного суспільства. Основу правової соціалізації, на думку В. М. Сирих⁹, складають:

а) засвоєння правових норм і заняття певної позиції по відношенню до цих норм (отже, індивід виступає, одночасно, і як суб'єкт, і як об'єкт правової культури суспільства, з одночасною реалізацією процесу формування відповідних розумових нормативних і поведінково-діяльнісних стереотипів – *авт.*);

б) оцінка безпосередньої реалізації норм в юридичній практиці, вироблення ставлення до правових інститутів і установ (індивід виступає як суб'єкт правової реальності та учасник комунікативної взаємодії в рамках локального соціуму, що веде до формування відповідної поведінково-діяльнісної системи особистості, що базується на його евристичному досвіді – *авт.*);

в) засвоєння правової ідеології як системного науково обґрунтованого відображення правової дійсності в ідеалах, поняттях, принципах (отже, спостерігається складний і суперечливий процес формування правової свідомості особистості, де індивід виступає не тільки як її носій, соціальний бенефіціар, але і як її активний усвідомлено-обтяжливий продуцент і, одночасно, репродуцент – *авт.*).

Звідси телеологічні домінанти правової соціалізації, як зазначає цей вчений, виявляються досягнутими тоді, коли індивіди досягають такого типу поведінки, при якому вони хочуть діяти так, як вони

---

⁸ Кофман Б. Я. Правова соціалізація як основа реалізації правового статусу людини і громадянина в місцевому самоврядуванні. *Держава і право*. 2019. Вип. 83. С. 118.

⁹ Сырых В. М., Лазарев В. В. *Социология права*. М., 2001. С. 112–113.

повинні діяти як члени даного суспільства. Вони повинні бажати робити те, що необхідно для суспільства¹⁰, тобто, фактично апіорі, вже бути соціально мотивованими та телеологічно орієнтованими для належного існування та функціонування у локальному соціумі (ТГ).

Отже, можна стверджувати, що результатом правової соціалізації, що здійснюється в межах ТГ умовах МСВ та в ординарному стані повсякденності, – є системний комплекс наслідків, що, на слухну думку Б. Я. Кофмана¹¹, безпосередньо впливають на людину та роблять її свідомим членом територіальної людської спільноти, а саме:

а) сприйняття індивідом частини культурно-правової спадщини, яка актуальна не тільки для його соціальних інтересів, а й в цілому для суспільно-історичного процесу, суб'єктом якого він є (індивід як суб'єкт сприйняття історико-правового досвіду і доробку людської цивілізації);

б) залучення індивіда до регламенту життєдіяльності своєї соціальної групи (індивід як суб'єкт-об'єкт відповідного суспільного порядку та його цілеспрямованого впливу);

в) поява т. зв. «правового передчуття», коли людина починає проявляти негативне ставлення до будь-яких відхилень від діючих соціально-правових установок і бере участь в протистоянні деструктивним силам, дії яких спрямовані проти сформованого громадського порядку (індивід як суб'єкт-сепаратор суспільних відносин і оцінювач соціальної дійсності);

г) отримавши необхідні правові вміння і навички врегулювання відносин з іншими членами суспільства, людина може не тільки продуктивно взаємодіяти з ними, а й закріплювати, змінювати або навіть підвищувати свій соціальний (в тому числі й правовий) статус, модус, стан, – успішно виконуючи вказану їй соціальну роль (індивід як суб'єкт комунікації та активний суб'єкт створення, зміни та реалізації свого соціального статусу, модусу, стану через формування своєї індивідуальної правової свідомості);

г) наявність уявлень про право веде до пізнання права особистістю та виникнення у неї можливості користуватися відповідними правовими нормами для реалізації своїх інтересів, життєвих устремлінь, настанов і потреб, тобто до реалізації свого правового статусу – комплексу прав, свобод і обов'язків, що встановлені в законодавстві (індивід як суб'єкт-активний користувач свого правового статусу).

---

¹⁰ Сырых В. М., Лазарев В. В. *Социология права*. М., 2001. С. 112–113.

¹¹ Кофман Б. Я. *Правова соціалізація як основа реалізації правового статусу людини і громадянина в місцевому самоврядуванні. Держава і право*. 2019. Вип. 83. С. 120–121.

На наш погляд, наведені висновки володіють суттєвим методологічним потенціалом, що мають свій вихід і на формування правової поведінки людини (особистості) в межах ТГ і на процеси запобігання і превенції правопорушень з її боку в процесі життєдіяльності людини в локальному соціумі.

Можна обґрунтовано стверджувати, що процес правової соціалізації виступає предикатом впливу права на особистість (причому не тільки в загальнофілософському, але і в праксеологічному аспекті – *авт.*), функціональною складовою, організаційно-нормативним компонентом, важливим елементом правового регулювання (в нормативному аспекті – *авт.*), та викликає до життя відповідну зворотню реакцію людини на такий вплив шляхом, по-перше, відповідної моделі (позитивної, негативної, індивідуальної) правової поведінки, а, по-друге, шляхом функціональної реалізації наданих людині правом (законодавством) прав і обов'язків в рамках її правового статусу¹²;

Д) в процесі соціалізації, що проходить в межах ТГ та в умовах МСВ, людина набуває індивідуальний, груповий та колективний габітуси, що характеризуються формуванням у неї цілісної системи диспозицій сприйняття, оцінювання, класифікації і дій, стають результатом досвіду та інтеріоризації індивідом соціальних структур, що носить неусвідомлений характер¹³. Отже, результатом набуття людиною габітусу (габітусів різних рівнів та форм) стає формування сукупності її відповідних практик для вирішення життєвих ситуацій, що набувають типізованого та стереотипного характеру, та скеровані на вирішення екзистенційних питань існування людини в державно організованому соціумі в межах ТГ та в умовах МСВ.

На нашу думку, стратегічна, конституююча та інституційна роль габітусу в формуванні людської спільноти та кожної людини зокрема, як члена такої спільноти, найбільш яскраво проявляється через осмислення природи людини, її суті і призначення. Треба зазначити, що саме на цьому базується західна правова традиція, що звертається до феномену прав людини, які, своєю чергою, визначають і права громадянина, виступаючи фундаментальними і непорушними по відношенню до останніх¹⁴.

---

¹² Кофман Б. Я. Правова соціалізація як основа реалізації правового статусу людини і громадянина в місцевому самоврядуванні. *Держава і право*. 2019. Вип. 83. С. 121.

¹³ Батурчик М. В. Габітус. Социологическая энциклопедия. URL: <http://bourdieu.name/content/gabitus-enciklopedija-sociologii>.

¹⁴ Гигаури Д. И., Стульба И. А. Права человека как философский концепт с позиции представителей юснатурализма. *Манускрипт*. 2019. Т. 12. Вып. 1. С. 103.

Отже, такий підхід лежить в основі природно-правової концепції, що розглядає права людини як невідчужувані і властиві для неї за народженням. Як правило, права людини розглядаються з точки зору юридичної, політичної і рідше – соціологічної наук. Але, саме тут, даний предмет і концепт повинні стати міждисциплінарним об'єктом вивчення із залученням культурологічного, філософського і антропологічного аналізу, оскільки культурні рамки, багато в чому визначають не тільки наповнення даного явища, але і процес формування відповідного ціннісного комплексу. Звідси, можна стверджувати, що через габітуси, ТГ, феномен МСВ та компетенцію органів МСВ, що виступають від імені ТГ та діють в її інтересах, –спостерігається прямий зв'язок, а також примирення ідеї прав людини як міждисциплінарної концепції і державного, позитивного регулювання суспільних відносин, де суб'єкт прав (людина) активно реалізує свої природні права.

В цьому контексті методологічно важливим представляється доктринальна позиція канадського дослідника Б. Мелкевіка, який зазначає, що сьогодні суб'єктивістська концепція природного права інтерпретується в етнонаціональному ключі, і в цьому, на думку дослідника, її недолік на сучасному етапі. Тому він призиває захищати справжній сенс концепції природного права як захисту універсальних свобод людини, властивих їй від народження, а не приписування початкової політичної або духовної традиції конкретного культурного (етнічного) утворення, як властивого «по праву» або від природи представникам етнічної групи (він розглянув цю обставину на прикладі корінних жителів Америки – індіанців)¹⁵.

Отже, саме з цього витікає підтвердження нашої позиції, що природні права людини є основою не тільки людського соціуму, але і основою формування публічного порядку в ньому, – що і здійснюється через соціалізацію людини, набуття нею габітусів, діяльність ТГ, реалізацію настанов МСВ в діяльності його органів, що формуються самою громадою.

3. Місцеве самоврядування як сфера формування і реалізації конституційно-правового статусу людини і сфера захисту її прав

Отже, конституційна легалізація інституту МСВ, що є фактично інститутом локальної демократії, що заснована на самоорганізації територіальних людських спільнот (ТГ) стала революційною подією на теренах пострадянської тоталітарної держави ще і тому, що вона

---

¹⁵ Мелкевик Б. «Я есть естественное право»: критика интеллектуальной ловушки. *Труды Института государства и права Российской академии наук*. 2017. Т. 12. № 4. С. 18.

знаменувала собою новий етап в становленні та розвитку демократичної правової держави.

Вперше державою на конституційному рівні було визнано існування та важливість інтересів, що продукують ТГ та їх члени – жителі відповідних територій такої держави, які не співпадають з державними інтересами, в силу екзистенційно-локальної природи та сфери їх виникнення і застосування, – але і не суперечать ним.

Треба наголосити на тому, що такий крок законодавця призвів до наповнення глибоким онтологічним та аксіологічним змістом самого найменування «демократична правова державність» як телеологічної мети та феноменологічної побудови публічної влади в державі. І тут нам треба згадати давньо китайського філософа Конфуція, який так відповів на питання про те, щоб він зробив в першу чергу, якби став імператором Китаю: «Я б повернув словами їх первісне значення»¹⁶. Підемо ж його порадою і повернемо словами їх первісний зміст, – особливо в контексті уточнення дефінітивно-визначального семантично-етимологічного розуміння демократичної державності, як державності саме «демосу» – не народу, як найчастіше розуміють змістовне визначення цього терміну, а демосу – у його первинному, класичному розумінні – (грец. Δῆμος) – у Стародавній Греції терміном демос позначалися вільні громадяни, що були членами первісної общини міста-поліса, і які володіли цивільними правами, на відміну від рабів і інших категорій неповноправного населення¹⁷. Тобто, тут мова йшла про вільних членів територіальної громади, що і складала, причому, і в природному розумінні, і в історичному значенні основу державності як таку, і основу сучасної державності, зокрема. Отже, можна сміливо стверджувати, що говорячи про становлення демократичної правової державності, – треба:

- розуміти її як публічну владу територіальних людських спільнот – ТГ та їх членів – жителів відповідних територій держави,

- при цьому державність треба розглядати саме в такій якості, а не як владу саме «народу», який виступає: а) відповідною юридико-соціальною міфологемою, та, у відповідному розумінні, юридичною фікцією; б) синтетичним суб'єктом конституційного права (юридичною фікцією) на рівні держав, зважаючи на фактичну сукупність їх населення, що відрізняється різним правовим статусом, станами тощо; в) узагальнюючим суб'єктом конституційного права на рівні національного конституціоналізму як такого, але г) реально починає втрачати свої пріоритети на користь інших колективних

---

¹⁶ Конфуций: Биография, цитаты, афоризмы. М. : Эксмо, 2016. С. 47.

¹⁷ Комлев Н. Г. *Словарь иностранных слов русского языка*. М. : Эксмо-Пресс, 1999. С. 217.

суб'єктів права в умовах та на рівні правової глобалізації, що об'єктивує, активізує, контекстуалізує і нормативно позначає особливо важливих та перспективно-функціональних суб'єктів національного, регіонального і глобального конституційного права, – і серед них ТГ, враховуючи на можливість їх подальшого міжнародно-правового визнання, легалізації, охорони, захисту, гарантування їх правосуб'єктності тощо, а також міжнародно-правової персоніфікації в рамках міжнародного договірної права за допомогою активізації та цільового скерування процесів міжнародного нормопроєктування та міжнародної нормотворчості, – тобто, сучасне розуміння «народу» тлумачиться не у його класичному розумінні періоду Великої Французької революції та Громадянської війни в США, як сукупності громадян, що мають безпосередні прямі та взаємні зв'язки з патримоніальною державою, – але як сукупність людей-членів ТГ, що існують та функціонують на території відповідної держави.

Звідси, саме тут виникає: а) унікальна та системоутворююча роль людини, б) як особистості і в) в той же час члена територіальної людської спільноти (ТГ), г) що існує та функціонує на рівні локального соціуму, г) в умовах МСВ, д) в ординарному стані повсякденності, е) з акцентом на використання та вдосконалення принципів об'єктивної властивості, серед яких:

– *комунікативна взаємодія* – створення в рамках ТГ системи міжособистісної комунікації, що скерована на реалізацію кожним з суб'єктів взаємодії своїх індивідуальних, групових і колективних інтересів екзистенційної природи (функціонально-динамічний критерій – *авт.*);

– *колаборація* – створення і реалізація в процесі комунікативної взаємодії позитивної, конструктивної, оптимальної і результативної атмосфери співробітництва між її суб'єктами, що дозволяє, по-перше, сформувати належну позитивну атмосферу існування в одному локальному соціуму; по-друге, мирними засобами вирішувати спірні питання взаємодії; по-третє, досягати завдань по створенню в межах ТГ антиконфліктогенного соціально-нормативного простору (технологічний критерій – *авт.*);

– *інтерсуб'єктивність* – створення в процесі комунікативної взаємодії на тлі колаборації системи загальних цілей і задач з метою подальшого безконфліктного існування і функціонування територіальної людської спільноти (ТГ) на локальному рівні соціуму (телеологічний критерій – *авт.*);

– *набуття глобалістського потенціалу*¹⁸ – в умовах глобалізації територіальні людські спільноти не тільки опираються проявам її

---

¹⁸ Бобровник Д. О. Глобалістський потенціал територіальної громади: теоретичні підходи до визначення. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 2. С. 79–85.

тенденцій, захищаючи свою самобутність, але і стають активними «провідниками» таких глобалізаційних змін, використовуючи тенденції глобалізації на свою користь в контексті підвищення життєвого рівня жителів-членів ТГ та розширення можливостей функціонування ТГ в епоху карколомних змін.

Отже, завдяки формуванню та реалізації наведених принципів в умовах МСВ вирішуються низка стратегічно важливих завдань («стратегічна четвірка») і відносно стратегічних питань існування і формування людини як особистості в межах локального соціуму та формування і вдосконалення демократичної правової державності, а саме:

А) *соціалізація людини* – отже, МСВ виявляється оптимальною соціальною сферою, що наділена безліччю позитивних ідей, концептів, факторів, умов, настанов, – завдяки яким людина, що народжена у мікроколективі на локальному рівні функціонування соціуму, завдяки цьому соціуму виховується, формується у соціально активного суб'єкта, який набуває знань, вмінь і навичок щодо усвідомленого існування і телеологічно детермінованого функціонування в межах ТГ з метою реалізації своїх екзистенційних орієнтирів в процесі здійснення свого життєвого циклу (соціально-пріоритетна настанова – *авт.*);

Б) *формування габітусу людини* – отже, процес загальної соціалізації, в тому числі правової соціалізації людини, що здійснюється в умовах МСВ, своєю праксеологічною домінантою має формування у кожної конкретної людини-члена ТГ індивідуального, групового і колективного габітусу, тобто системного комплексу соціальних практик, що в своїй сукупності дають людині відповідні знання, вміння і навички, які дозволяють їй безконфліктно існувати в локальному соціумі, приймати активну участь в системній комунікативній взаємодії з іншими суб'єктами-членами ТГ з метою свого повсякденного існування та вирішення стратегічних завдань свого життєвого циклу (соціально-праксеологічна настанова – *авт.*);

В) *формування і реалізація конституційно-правового статусу людини* – в умовах МСВ проходять: 1) складні та суперечливі процеси реалізації людиною своїх екзистенційних інтенцій, життєвих устремлень, потреб, інтересів, формування життєво важливих настанов (атитюдів), формування відповідних патернів, що 2) демонструють процеси нормування, нормативізації, правової легалізації, 3) які досягає конституційно-правового рівня в умовах державно організованого соціуму і 4) завершуються формуванням, конституційною легалізацією і наступною соціальною легітимацією у вигляді конституційно-правового статусу людини і громадянина (тобто, формуванням системи прав, свобод і обов'язків людини і громадянина),

5) який, – не зважаючи на свій вищий нормативний рівень регламентації і регулювання, на практиці реалізується на рівні ТГ в процесі ординарного існування людини в умовах повсякденності та локальної демократії (соціально-нормативна настанова – *авт.*);

Г) *формування і реалізація конституційно-правової свідомості та конституційно-правової психології* – реалізуючи на рівні ТГ та в умовах МСВ свій конституційно-правовий статус, людина в його рамках та під його перманентним впливом, починає формувати та вдосконалювати свою конституційно-правову свідомість, що безпосередньо впливає на процес формування, розвитку та вдосконалення її конституційно-правової психології, що є найважливішою частиною її загальної, і в тому числі, правової психології.

У розвиток наведених настанов, і особливо останньої, треба зазначити, що наведені ідентифікаційні орієнтири локальної демократії, що знайшли своє закріплення та наступний стратегічний розвиток через конституційно-правову легалізацією інституту МСВ, – здійснили свій безпосередній і суттєвіший вплив на формування не тільки конститууючих засад державотворення і правотворення, але і на формування *муніципально-правового статусу людини*, включає і формування в рамках конституційного процесу *муніципальної свідомості і правосвідомості людини*, а також її *муніципальної психології*, що є яскравим свідомством формування, розвитку і потенційно можливого вдосконалення *муніципального пророзуміння*.

Проаналізувавши наведені настанови, можна обґрунтовано вважати, що наведені зміни сформовані та детерміновані саме конституційно-правовою легалізацією інституту локальної демократії на національному рівні функціонування демократичної правової державності, призвело до створення конституційно-правового простору МСВ.

Системний аналіз нормативних положень Конституції України 1996 року¹⁹, що в основі створення такого правового простору лежать наступні настанови: а) визнання та легалізація МСВ як самостійного рівня публічної влади²⁰ (див. ст. 5 Конституції України); б) визнання та легалізація інституту МСВ в державі (див. ст. 7 Конституції України); в) визначення МСВ як однієї з основ конституційного ладу держави (див. Розділ I Конституції України); г) виключно законодавчий рівень визначення МСВ (див. ст. 92 Конституції України); г) закріплення інституту МСВ як конституційного, а також МСВ як об'єкта

---

¹⁹ Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

²⁰ Баймуратов М. О. *Муніципальна влада: актуальні проблеми становлення й розвитку в Україні* / М. О. Баймуратов, В. А. Григор'єв. Одеса : БАХВА, 2003. 192 с.

конституційно-правової регламентації та регулювання (див. Розділ XI Конституції України); д) визнання територіальної громади первинним суб'єктом МСВ (див. ст. 140 Конституції України); е) виключний характер формування представницьких органів МСВ територіальною громадою (див. ст. 141 Конституції України); є) наявність у МСВ власної матеріально-фінансової та іншої ресурсної бази (див. ст. 142 Конституції України); ж) наявність у органів МСВ власної компетенції (див. ст. 143 Конституції України); з) обов'язковість рішень ОМСВ, що прийняті в межах їх повноважень (див. ст. 144 Конституції України); и) судовий захист прав МСВ (див. ст. 145 Конституції України).

Наведені конституційні положення у своїй сукупності не стільки складають нормативний конгломерат, стільки ідентифікують «опорні» точки зростання правового простору МСВ. Тут можна заперечити, що нормативний простір МСВ був закладений національним законодавством про МСВ, що було прийнято ще до прийняття чинної Конституції України (мається на увазі Закон України «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування» від 7 грудня 1990 року²¹), але внесення до нього змін та доповнень 14 новими законами України протягом майже 7 років його дії, свідчить про його низьку якість, недостатній нормативно-функціональний потенціал та внутрішні суперечності, – що у підсумку, об'єктивно змусило законодавця спочатку до його систематичної інтерпретації, а потім і до розробки нового тексту профільного законодавчого акту. Крім того, враховуючи на особливу важливість саме конституційного регулювання, – саме конституційна легалізація ідентифікаційних ознак інституту локальної демократії сприяла його втіленню в практику державного і соціального життя, трансформувало його в один з суттєвіших засобів демократизації суспільно-державних процесів та формування як «запускаючого» механізму в формуванні інституційної основи громадянського суспільства.

4. Місцеве самоврядування та його органи в формуванні парадигми ювенальної превенції в територіальній громаді

Системний аналіз феноменології та конституційно-правового інституту МСВ свідчить про те, що в рамках локальної демократії, в межах ТГ на локальному рівні існування та функціонування соціуму сформована природним шляхом та легалізована, завдяки нормопроєктуванню та нормотворчості – локальній, регіональній (нормативно-правові акти локальної та регіональної дії), загальнодержавній (нормативно-правові

---

²¹ Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування : Закон України від 7 грудня 1990 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 2. Ст. 5.

акти законодавчого та конституційного рівнів) – локальна система формування, реалізації, охорони і захисту прав людини²².

Звідси, можна зробити декілька висновків методологічної властивості: по-перше, про основоположну роль в формуванні прав людини в рамках ТГ законів природного права; по-друге, про основоположну роль в процесі реалізації, охорони і захисту прав людини в межах ТГ в умовах МСВ – саме ОМСВ, сформованих безпосередньо (представницькі органи) або опосередковано (виконавчі органи) самою ТГ; по-третє, про те, що саме права людини, що складають її конституційно-правовий статус сприяють формуванню та детермінуванню компетенції ОМСВ; по-четверте, діяльність щодо реалізації, охорони і захисту прав людини в межах ТГ може бути визначена як *правозахисна функція* МСВ та його ОМСВ.

Враховуючи, що правова охорона як функція МСВ та ОМСВ, тобто один з основних напрямків діяльності і самого конституційно-правового інституту і його органів, як система засобів, передбачених законодавством, що скеровані на охорону правових норм, регламентуючих та регулюючих відповідні суспільні відносини, – з метою їх визнання, охорони, захисту, відновлення уповноваженими органами публічної влади та їх посадовими особами, – у своєму онтологічному тлумаченні є досить складною, структуро-архітектонічною та комплексною терміносистемою, яку можна і треба розуміти у контексті: а) правозахисної, б) правопреventивної, в) правовиховної діяльності.

Враховуючи на наявність споріднених понять, що мають єдину парадигмальну сутність, вважаємо за потрібне визначити їх наступні визначення в юридичній літературі: а) захисна (охоронна) діяльність держави, що являє собою складову частину правоохоронної діяльності²³; б) охоронна діяльність суспільства в сфері права, тобто категорія, що містить всі правові явища, що функціонують у правовій системі, із забезпеченням його правомірного втілення в поведінці всіх соціальних суб'єктів²⁴; в) правоохоронні правовідносини, змістом яких є відносини, що виникають в результаті здійснення охоронних норм права²⁵;

---

²² Баймуратов М. О. Локальна система захисту прав людини в Україні: сутність та становлення. *Юридична освіта і правова держава* : зб. наук. праць. Одеса.: Астропринт, 1997. С. 96–100.

²³ Колодій А. Охоронна діяльність держави. *Міжнародна поліцейська енциклопедія* у 10-ти томах / відп. ред. Ю. І. Римаренко, Я. І. Кондратьєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Київ : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре». 2003. Т. 1. С. 499–500.

²⁴ *Ibid.* С. 500.

²⁵ Бигич О. Охоронні правовідносини. *Міжнародна поліцейська енциклопедія* у 10-ти томах / відп. ред. Ю. І. Римаренко, Я. І. Кондратьєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Київ : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре». 2003. Т. 1. С. 500.

г) охоронна – дія за значенням «захищати», «захистити» – заступництво, підтримка²⁶.

Отже, аналізуючи наведене доктринально-дефінітивне розмаїття, можна зробити наступні висновки відносно того, що *правозахисна (правоохоронна) функція* МСВ та його ОМСВ є аналогічною правоохоронній функції держави, бо МСВ виступає як самостійний рівень публічної самоврядної (муніципальної) влади. В той же час вона може бути поглиненою охоронною діяльністю суспільства в сфері права, особливо в контексті забезпечення правомірного втілення соціальних нормативів (правових норм) в поведінці всіх соціальних суб'єктів, включаючи і жителів-членів ТГ. Не чужою для змістовного розуміння правоохоронної функції МСВ та його ОМСВ є визначення правоохоронних правовідносин, змістом яких є відносини, що виникають в результаті здійснення охоронних норм права. Отже, можна стверджувати, що *правозахисна (охоронна) функція* МСВ та його ОМСВ виступає як їх важлива, але в той же час ординарна функція, що є характерною для публічно-владного інституту та системи його органів, як структурних елементів, що скеровані на виконання його функцій, задач, реалізацію його компетенційних повноважень.

В цьому контексті необхідно погодитись з вітчизняним науковцем О. О. Боярським²⁷, який акцентує увагу на безпосередньому контекстуально-онтологічному, системно-причинному, функціонально-генетичному та аксіологічно-праксеологічному зв'язку між компетентними повноваженнями ОМСВ та інтересами ТГ, а точніше, між інтересами людини та її асоціаціями в МСВ. Більш того, він стверджує, що такий зв'язок існує, він об'єктивно присутній у всіх діях ОМСВ, він контекстуалізований та телеологічно навантажений, бо знаходить свій прояв в процесі реалізації ОМСВ своїх конституційно-законодавчих повноважень, бо кожне з них у своєму змістовному навантаженні: а) адекватне відображає природні права людини, що проявляються в конкретних формах її життєдіяльності (*природно-засаднича ознака – авт.*); б) вирішує відповідну екзистенційну проблему в процесі здійснення людиною свого життєвого циклу через наведені конкретні форми її життєдіяльності, що реалізуються в межах ТГ, в умовах МСВ, в стані повсякденності (*екзистенційна ознака – авт.*); в) надає

---

²⁶ Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ – Ірпінь : ВТФ «Перун». 2001. С. 692.

²⁷ Боярський О. Компетентні повноваження органів публічної самоврядної влади як відображення інтересів людини та її асоціацій в місцевому самоврядуванні: до визначення змістовного та алгоритмічного потенціалу. *Evropský politický a právní diskurz*. 2021. Vol. 8. Is. 3. P. 91–92.

можливості реалізації інтенцій, устремлінь, потреб, інтересів, атитюдів людини в локальному соціумі (*біхевіористсько-нормативна ознака – авт.*); г) фактично сприяє становленню, формуванню та розвитку локальної системи прав людини (*гуманістично-реалізаційна ознака – авт.*); г) посилює та детермінує тенденції формування простору локальної демократії (*самоврядно-стимулююча ознака – авт.*); д) в принципі реалізує настанови демократичної правової державності на локальному рівні державно організованого соціуму (*локально-державотворча ознака – авт.*); е) передбачає безконфліктну форму комунікації людини з публічною владою (*загальнокомунікативна ознака – авт.*); е) фактично створює в процесі реалізації повноважень ОМСВ систему комунікативної взаємодії між ними та ТГ, між ТГ та її членами, між членами ТГ на міжособистісному рівні тощо (*суб'єктно-комунікативна ознака – авт.*); ж) створює відповідний соціально-комфортний простір для існування, функціонування ТГ та діяльності в рамках локального соціуму для її членів – жителів відповідної території держави, на якій локалізується ТГ (*соціально-позитивна ознака – авт.*); з) детермінує формування, виникнення, використання людиною відповідних рольових позицій в локальному соціумі, що передбачені законодавством та ним заохочуються (глава родини, батьківство в родині та поза нею, участь в шлюбі, платник податків, учень, робітник, студент, пенсіонер тощо) (*територіально-рольова ознака – авт.*); и) обслуговує, супроводжує та забезпечує реалізацію людиною свого конституційно-правового статусу в межах ТГ та в умовах МСВ (*конституційно-статусна ознака – авт.*); і) стимулює формування на локальному рівні соціуму муніципальних прав людини в які трансформуються її конституційні права та додаються низка прав, пов'язаних з безпосередньою участю людини в МСВ (*муніципально-статусна ознака – авт.*); й) стимулює створення життєздатних та спроможних ТГ, забезпечуючи їх сталий та перманентний розвиток (*релятивістська складова – авт.*); к) демонструє предметно-об'єктний склад локального життя людини (*предметно-об'єктна складова – авт.*); л) стимулює формування та прояв мотивації людини до участі в МСВ (*мотиваційна ознака – авт.*).

Отже, можна стверджувати, що в процесі реалізації компетенційних повноважень ОМСВ практично виникає, формується та розвивається відповідна концепція прав людини з точки зору класичних і сучасних теорій природного права, локальної демократії, прав людини, демократичної правової державності. Одним з найважливіших аспектів цього процесу, безумовно, виступає об'єктивація, контекстуалізація, актуалізація ідеї прав людини як позитивного втілення права на людську гідність в рамках первинної територіальної людської спільноти, що є основоположною природною ланкою

людського суспільства. Звідси, дослідження зазначеної проблематики напряму пов'язане з концептом юснатуралізму²⁸.

Разом з тим, необхідно враховувати, що наведені природно-натуралістичні настанови вельми тісно поєднанні з комплексом питань і проблем, що продукує система інтересів, які знайшли своє становлення та розвиток саме в МСВ. До них відносяться наступні: а) інтереси МСВ; б) інтереси території, на якій таке МСВ здійснюється; в) інтереси ТГ, що функціонує на такій території²⁹.

Однак, в умовах глобалізації та міжнародної міждержавної інтеграції, коли формуються засади глобального конституціоналізму, заснованого на пріоритеті прав і свобод людини і громадянина перед правами держави, – наведена система інтересів, хоча і залишається, однак вона розростається, структурується, систематизується, набуває комплексного характеру, і відповідним чином глобалізується, враховуючи на зростання глобалістського потенціалу ТГ³⁰.

Тобто, йдеться про інтереси МСВ, що структуруються у системний комплекс його інтересів як самостійного рівня публічної влади – публічної самоврядної (муніципальної) влади, у відповідному ступені антиподу її іншому рівню – публічній державній владі, хоча синергізм взаємодії зазначених двох рівнів та їх взаємна детермінація залишається і з часом тільки посилюється. Але, враховуючи на зазначене, можна говорити про становлення і розвиток в державі феноменології муніципалізму та муніципальної влади, що є новітнім підходом до оцінки і розуміння системного розвитку демократичної правової державності.

Інтереси території ідентифікуються не тільки в контексті місцевого розвитку, що забезпечує її зростання у економічному та соціальному розумінні³¹, а і в контексті її ресурсного забезпечення – матеріального, фінансового, кадрового, промислового, торгівельного, наявністю системного комплексу соціальних послуг тощо. Саме це дозволяє аргументувати позицію щодо необхідності становлення «ресурсного та

---

²⁸ Боярський О. Компетенційні повноваження органів публічної самоврядної влади як відображення інтересів людини та її асоціацій в місцевому самоврядуванні: до визначення змістовного та алгоритмічного потенціалу. *Evropský politický a právní diskurz*. 2021. Vol. 8. Issue 3. P. 92.

²⁹ Баймуратов М. О. *Міжнародне співробітництво органів місцевого самоврядування*: монографія (репринтне видання дисертаційного дослідження). Дніпро : Інновація. 2021. С. 20–50.

³⁰ Бобровник Д. О. Глобалістський потенціал територіальної громади: теоретичні підходи до визначення. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 2. С. 79–85.

³¹ Кожина А. В. Теорія інклюзивного місцевого розвитку та її взаємозв'язок з теоріями територіального розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 22. С. 102–109.

інфраструктурного рівня розвитку території ТГ», що робить її спроможною до вирішення екзистенційних питань існування та функціонування з метою забезпечення реалізації життєвого циклу людини.

Своєю чергою, інтереси ТГ в сучасних умовах також трансформуються і структуруються в індивідуальні, групові, колективні інтереси кожного з членів такої громади, що є жителями відповідної території держави та володіють різним правовим станом, але практично ідентичним конституційно-правовим статусом за виключеннями, що встановлені законом або міжнародним договором України. Врахування та вирішення такого системного комплексу питань дає змогу стверджувати про формування феноменології муніципальної персонології в рамках локальної системи захисту прав людини в умовах МСВ та обґрунтовувати формування, існування та розвиток концепції муніципальної людини (*Homo municipalis*)³².

Отже, вважаємо за потрібне зазначити, що локальні характеристики процесу ювенальної превенції необхідно розглядати та досліджувати саме в наведеному вище контексті, бо в цій проблематиці, на нашу думку, проявляється складний та системний зв'язок між територіальним розвитком та соціалізацією людини, між ресурсозабезпеченням ТГ та рівнем муніципальної свідомості людини, між муніципальною персонологією та її ефективністю в профілактиці правопорушень в ТГ тощо.

5. Фактори, що впливають на особливості реалізації ювенальної превенції в територіальній громаді в умовах воєнного стану

У науковій літературі ювенальна юстиція визначається як система, заснована на розділі юриспруденції, пов'язаному зі справами неповнолітніх і захистом прав дітей і підлітків, розглядом справ про злочини, скоєних неповнолітніми. Сучасна ювенальна юстиція є складною системою, яка об'єднує особливе коло осіб (діти та молодь), спеціальні заходи впливу на них, а також заходи кримінально-правового реагування; особливі процедурні норми, що регламентують процес провадження у справах щодо неповнолітніх, спеціалізовані ювенальні суди, установи виконання покарань та примусових заходів, державні установи, громадські організації, які сприяють захисту прав дітей та молоді³³.

---

³² Боярський О. О. Становлення феноменології муніципальної людини в межах громадянського суспільства і держави. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 110–118.

³³ Youth Justice and Criminal Evidence Act 1999. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1999/23/contents>

За даними уповноваженого Президента України з прав дитини М. Кулеби, за роки незалежності країни, починаючи з 1991 року, дитяче населення зменшилося майже у два рази і сьогодні становить 7,6 млн дітей. Кожна третя дитина сьогодні живе за межею бідності. Як мінімум, кожна сьома дитина страждає від насильства в сім'ї. 150 тис. дітей мають інвалідність і не можуть ходити в школу або в садок. Кожна друга дитина живе з одним з батьків, зазвичай це мама. З народженням кожної другої дитини в сім'ї, 80 % сімей потрапляють за межу бідності. Україна в перших рейтингах по дитячій смертності. Вона нині посідає 186 місце у світі за показником народжуваності і 13 місце у світі – за показником вимирання нації. Кожна 50 дитина живе в спецзакладі по типу інтернату. Майже 106 тис. дітей, або 1,5 % усього дитячого населення країни, виховуються в інтернатах, але тільки 8 % з них є сиротами – решта 92 % мають батьків. Кожні три дні 250 дітей потрапляють до інтернатних закладів переважно через бідність і неспроможність надати необхідні послуги для дитини. Приблизно 600 тис. дітей перебуває на окупованих територіях. Майже 250 тис. дітей є переселеними. 100 тис. дітей живуть у зоні зіткнення. І це вже є питаннями національної безпеки!³⁴.

Отже, наведені фактологічні дані не тільки демонструють трагічний стан сучасного дитинства, але і об'єктивують, актуалізують, контекстуалізують та очевидно і фактично концептуалізують необхідність суттєвого посилення діяльності держави, органів її публічної влади, включаючи і діяльність ОМСВ щодо захисту дітей. Ефективним напрямом такого захисту виступає ювенальна превенція (далі – ЮП), що є органічною складовою ювенальної юстиції, але відрізняється від неї широким колом суб'єктів, що беруть участь у виховних та профілактичних діях щодо захисту дітей та попередження скоєння з їх боку правопорушень.

За висновком Ж. Зерматтена, Голови Комітету ООН із прав дитини, ювенальна юстиція є системою, і всі елементи цієї системи мають бути задіяні та функціонувати на рівні уряду. Вона є інструментом захисту, захищає права, підтримує дітей... Що стосується профілактики в ювенальній юстиції, то очевидно, що важлива не тільки підтримка родин, а й профілактика на всіх рівнях, не лише з боку фахівців. Адже це справа всіх – і батьків, і родин, і влади. Якщо роботу із запобігання правопорушенням доручити тільки фахівцям, то це буде помилкою, оскільки превенція, запобігання, попередження має відбуватися комплексно³⁵.

---

³⁴ Цит. по: Закірова С. *Ювенальна юстиція в Україні: проблеми, перспективи*. URL: http://www.nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2734:yuvenalna-yustitsiya-v-ukrajini&catid=8&Itemid=350

³⁵ Цит. по: Королюк І. М. *Ювенальна превенція як один із основних напрямків діяльності Національної поліції*. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/>

Серед наведених суб'єктів ЮП важливе місце займають ОМСВ, що: а) сформовані безпосередньо ТГ шляхом виборів (представницькі ОМСВ) або демократичних призначень (виконавчі ОМСВ), б) виступають від її імені, в) діють в її інтересах та г) реалізують в її межах управлінські функції.

Системний аналіз компетенційних повноважень ОМСВ в профільній сфері свідчить, по-перше, що їх виконавчі органи володіють відповідними власними (самоврядними) та делегованими повноваженнями у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, молодіжної політики, фізкультури і спорту (ст. 32 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року³⁶); по-друге, дослідження таких повноважень дає змогу стверджувати:

1) про наявність у ОМСВ широких прав та обов'язків щодо охорони і захисту прав дитини та юнацтва, а також щодо проведення в цьому контексті ЮП;

2) однак, відносно більшості повноважень визначити таку роль не як основну, а як *допоміжну – організаційну, супроводжувальну, другорядну*, – тобто таку, що забезпечує створення належних умов для вирішення завдань виховання дітей, неповнолітніх, учнів, студентів через надання ним відповідної допомоги в межах ТГ щодо їх індивідуального, групового, колективного духовного, фізичного розвитку, захисту їх прав і свобод тощо, – за рахунок: а) здійснення управлінської діяльності; б) організації відповідної роботи; в) створення відповідних умов; г) сприяння відповідній діяльності; г) становлення відповідної профільної інфраструктури; д) надання допомоги конкретним суб'єктам; е) вирішення відповідних питань; є) забезпечення реалізації відповідних прав наведеного декретованого контингенту – на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист, працевлаштування, надання пільг та ін.;

3) підтвердженням такої другорядної та допоміжної ролі ОМСВ у реалізації ЮП виступають відповідні положення наказу МВС України від 19 грудня 2017 року «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України»³⁷, що визначає основними завданнями підрозділів ЮП наступні: а) профілактична діяльність, що спрямована на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень,

---

123456789/3360/1/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%8E%D0%BA%20%D0%86.%D0%9C..pdf

³⁶ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.

³⁷ Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : Наказ МВС України № 1044 від 19 грудня 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18>

виявлення причин і умов, які цьому сприяють, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення; б) ведення профілактичного обліку дітей, схильних до вчинення правопорушень та проведення із ними заходів індивідуальної профілактики; в) участь в установленні місцезнаходження дитини в разі її безвісного зникнення чи отриманні даних для цього в межах кримінального провадження, відкритого за фактом її безвісного зникнення; г) вжиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них, а також жорстокому поводженню з дітьми; ґ) вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, у тому числі здійснення поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб; д) провадження діяльності, пов'язаної із захистом права дитини на здобуття загальної середньої освіти; е) взаємодія з іншими підрозділами НПУ, органами державної влади та МСВ з питань забезпечення прав та законних інтересів дітей; є) здійснення у межах компетенції досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання;

4) системний аналіз наведених повноважень ОМСВ свідчить про те, що вони несуть відповідальність за: а) організацію обліку дітей дошкільного та шкільного віку та б) організацію роботи щодо запобігання бездоглядності неповнолітніх, – що напряму має відношення до їх участі в реалізації заходів ювенальної превенції та становить їх *первинну, ініціюючу та координуючу роль* у реалізації наведених повноважень;

5) системний аналіз наведених основних завдань підрозділів ЮП свідчить про їх прямиий обов'язок: а) налагодити взаємодію з органами державної влади та МСВ з питань забезпечення прав та законних інтересів дітей; а також здійснювати реалізацію низки завдань, що перетинаються або є частково аналогічними повноваженням ОМСВ, що вони повинні організувати і реалізовувати в ТГ, а саме: б) *ведення профілактичного обліку дітей, схильних до вчинення правопорушень* та проведення із ними заходів індивідуальної профілактики; в) *участь в установленні місцезнаходження дитини в разі її безвісного зникнення* чи отриманні даних для цього в межах кримінального провадження, відкритого за фактом її безвісного зникнення; г) *вжиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству*, вчиненому дітьми та стосовно них, а також жорстокому поводженню з дітьми; ґ) *вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності*, у тому числі здійснення поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб; д) *провадження діяльності, пов'язаної із захистом права дитини* на здобуття загальної середньої освіти. Наведений перелік завдань та повноважень дає підстави зробити висновок про виникнення *координуючої та допоміжної ролі* ОМСВ в реалізації настанов ювенальної превенції. Однак, треба зазначити, що в

багатьох випадках ОМСВ за активної участі своїх спеціалізованих профільних структур та за допомогою інституцій громадянського суспільства, – в контексті становлення системи профілактики правопорушень серед дітей та підлітків та виконання власних (самоврядних) повноважень, – можуть проявляти *ініціюючу роль* щодо організації та реалізації задач та заходів ЮП.

Вважаємо, що модуляція та актуалізація уваги вітчизняного законодавця на становленні та пріоритетному здійсненні ОМСВ профільної діяльності у вигляді *первинної ініціюючої, координуючої, контролюючої ролі* в сфері ювенальної превенції в рамках ТГ, – обґрунтовується низкою об'єктивних факторів, причому не тільки конституюючого, але і формалізуючого локальну демократію характеру, – саме вони володіють суто локальною властивістю свого виникнення, формування, прояву та реалізації. До них відносяться наступні:

– діти та інші неповнолітні є майбутнім людської цивілізації та людським ресурсом для розвитку ТГ (гуманістично-проспективний фактор – *авт.*);

– діти та інші неповнолітні здійснюють в межах ТГ та в умовах МСВ свій життєвий цикл (екзистенційний фактор – *авт.*);

– діти та інші неповнолітні саме в межах ТГ та в умовах МСВ формують, продукують, проявляють свої інтенції, екзистенційні устремління, потреби та інтереси, формують та реалізують свої правові та неправові атитюди (біхевіористсько-настановочний фактор – *авт.*);

– діти та інші неповнолітні проходять в межах ТГ та в умовах МСВ соціалізацію, включаючи її правову форму, та набувають відповідних габітусів (соціалізаційно-габітусний фактор – *авт.*);

– діти та інші неповнолітні реалізують в межах ТГ та в умовах МСВ свій конституційно-правовий статус та фактично формують та реалізують через його реалізацію свій індивідуальний муніципально-правовий статус (статусно-реалізаційний фактор – *авт.*);

– діти та інші неповнолітні саме в межах ТГ та в умовах МСВ формують свою систему комунікативної взаємодії, яка і визначає їх соціальну активність та формує мотивацію до участі в локальній демократії (комунікаційний фактор – *авт.*);

– діти та інші неповнолітні в межах ТГ та в умовах МСВ формують свої повсякденні та перспективні рольові позиції та починають процес своєї майбутньої професіоналізації (соціально-рольовий фактор – *авт.*);

– насамкінець, ОМСВ володіють важливими повноваженнями щодо: а) організації обліку дітей дошкільного та шкільного віку та б) організації роботи щодо запобігання бездоглядності неповнолітніх, – що, фактично, виступає наріжним повноваженням щодо початку та становлення діяльності в ТГ відносно ювенальної превенції,

причому, як з боку ОМСВ, так і в контексті спільної діяльності з органами ювенальної превенції Національної поліції України.

На жаль, в умовах воєнного стану, а точніше в умовах повномасштабної агресії Росії проти України, реалізація наведених повноважень ОМСВ у профільній сфері стає не тільки проблематичною, а й фактично неможливою. Це детермінується насамперед тим, що Україна стикнулася в цій агресії з приголомшливими проявами з боку окупаційних військ дій прямого геноциду, лінгвоциду, екоциду, знищенням критичної інфраструктури ТГ та середовища існування і проживання їх жителів-членів, – через систематичні акти пограбування і крадіжок, ворожі артилерійські обстріли, ракетні атаки та руйнівні напади дронів (БПЛА) терористичного характеру.

Відповідно до повідомлення Офісу Генерального прокурора України станом на 18 вересня 2022 року внаслідок повномасштабної збройної агресії російської федерації постраждали в Україні понад 1147 дітей. За офіційною інформацією ювенальних прокурорів 390 дітей загинули та понад 757 отримали поранення різного ступеня тяжкості³⁸. Крім того, наша держава вперше стикнулася з масовою депортацією своїх громадян до Росії з їх наступним розселенням у її слабorozвинутих регіонах, включаючи дітей (останніх депортували більш ніж 180 тисяч, включаючи 2 тисячі дітей-сиріт³⁹, – причому останніх піддають дешифруванню їх національно-генетичного коду у родинних росіяні⁴⁰.

Наведене, свідчить про створення найважчих умов для здійснення ОМСВ своїх загальних повноважень, і повноважень в сфері ЮП, зокрема. На наш погляд, для розуміння і спроб ефективного вирішення цієї проблеми треба враховувати правовий стан території, на якій функціонують ТГ та здійснюють свою діяльність ОМСВ. Ми пропонуємо виділяти чотири профільних правових стана⁴¹:

---

³⁸ Від початку повномасштабного вторгнення загинуло 390 дітей – Офіс генпрокурора. URL: <https://www.slovodilo.ua/2022/09/18/novuna/suspilstvo/pochatku-povnomashtabnoho-vtorhnnennya-zahynulo-390-ditej-ofis-henprokurora>

³⁹ РФ незаконно депортувала на тимчасово окуповані території понад 180 тисяч дітей. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/rf-nezakonno-deportovala-na-timchasovo-okupovani-teritoriji-ponad-180-tisjach-ditej.html>

⁴⁰ Росія заявила про усиновлення тисячі незаконно вивезених з Маріуполя дітей. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/rosija-zajavila-pro-usinovlennja-tisjachi-nezakonno-vivezenikh-z-mariupolja-ditej.html>

⁴¹ Баймуратов М., Кофман Б. Про роль органів місцевого самоврядування в період воєнного стану в Україні. *Деокупація. Юридичний фронт* : матеріали Міжнародного експертного круглого столу (Київ, 18 березня 2022 р.); упоряд. і наук. ред. О. В. Кресін. Київ : Держ. торг. екон. ун-т, 2022. С. 138–141. URL: <chrome-extension://efaidnbmninnkpcjpcglclefindmkaj/http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/11896/1/Брюховецька%20%20M.pdf>

А) в умовах функціонування ОМСВ та ТГ на територіях, що не задіяні у воєнних діях – тобто, там де існують умови для відносно стабільного здійснення діяльності ОМСВ в контексті виконання ними своїх компетенційних повноважень з управління територіями і можливості для забезпечення відповідних умов для функціонування ТГ, – отже, з ординарними та стабільними умовами правового режиму реалізації та захисту прав людини, включаючи й реалізацію повноважень ОМСВ в сфері ЮП;

Б) в умовах функціонування ОМСВ та ТГ на територіях де проходить воєнне протистояння з агресором – тобто, там де умови для відносно стабільного здійснення діяльності ОМСВ в контексті виконання ними своїх компетенційних повноважень з управління територіями і можливості для забезпечення відповідних умов для функціонування ТГ є фактично відсутні, – отже, правовий режим реалізації та захисту прав людини не може бути забезпечений, в тому числі й виконання повноважень ОМСВ в сфері ЮП;

В) в умовах функціонування ОМСВ та ТГ на територіях, що тимчасово опинились під контролем окупаційних військ – тобто, там де умови для відносно стабільного здійснення діяльності легітимних ОМСВ в контексті належного виконання ними своїх компетенційних повноважень з управління територіями і можливості для забезпечення відповідних умов для функціонування ТГ не існує, як результат або блокування таких дій з боку окупантів, або перешкоджання такій законній діяльності ОМСВ з боку окупантів без безперечного визнання їх окупаційної влади і колаборації з ними, – тут також ОМСВ не тільки вельми проблематично, а й фактично не може бути забезпечений правовий режим реалізації та захисту прав людини;

Г) в умовах функціонування ОМСВ та ТГ на територіях, що тимчасово були під контролем окупаційних військ та які повернулися під контроль (юрисдикцію) української влади – тобто, йдеться фактично про початок функціонування ОМСВ, відновлення їх повноважень, в тому числі й у сфері ЮП, що стає однією з найактуальніших, – у можливому об'єму на територіях, що зазнали руйнування критичної інфраструктури та в межах ТГ, мешканці яких зазнали злочини окупаційної влади у всьому їх розмаїтті та зазнали втрат свого людського потенціалу, бо понесли суттєві людські жертви.

Вважаємо, що такий методологічний підхід буде сприяти обранню належної модальності в діяльності ОМСВ в сфері ювенальної превенції та нейтралізації негативного впливу воєнних дій на функціонування ТГ, відновлення їх людського та ресурсного потенціалів.

ВИСНОВКИ

Дослідження ролі органів місцевого самоврядування в формуванні організаційно-нормативної парадигми ювенальної превенції в територіальній громаді та її реалізації в умовах миру та воєнного стану дає можливість стверджувати, що:

а) зростання ролі ОМСВ в здійсненні ювенальної превенції, враховуючи наведені вище аспекти, має суттєві перспективи до свого розширення, наступної легалізації та соціально-публічної легітимізації;

б) звідси, саме тому ОМСВ у явочному порядку та за допомогою локального нормопроекування і локальної нормотворчості повноважень своїх представницьких та виконавчих органів можуть вже будувати не тільки локальну систему захисту прав і свобод людини (у передчутті перспективного законодавчого нормопроекування і нормотворчості – авт.), – що визначається об'єктивною необхідністю формування та реалізації конституційно-правового статусу людини (особистості, громадянина) та процесами інституціоналізації її муніципально-правового статусу, – але і приймати активну участь у формуванні системи ЮП в рамках ТГ;

в) така локальна система ЮП, як органічної та складової частини такої локальної системи захисту прав людини, – посилюючи, каталізуючи та формуючи відповідний організаційний та організаційно-нормативний потенціал, особливо в контексті її побудови, – буде базуватись на використанні та реалізації складових елементів правової соціалізації людини в ТГ та набуття нею, як жителем-членом ТГ, різного виду нормативних габітусів, що суттєво підсилить, актуалізує та оптимізує профільний напрямок діяльності ОМСВ щодо становлення та розвитку ЮП;

г) процес діяльності ОМСВ щодо формування організаційно-нормативної парадигми ювенальної превенції в ТГ та її реалізації в умовах миру та воєнного стану може бути відображений у вигляді відповідного процесуального ланцюжка до якого входять такі складові: «людина-член ТГ» – «екзистенційні інтереси, що продукуються людиною в процесі здійснення життєвого циклу» – «ТГ» – «процес соціалізації людини-члена ТГ в її межах» – «процес формування правових атитюдів людини» – «процес формування правових габітусів людини» – «процес створення ОМСВ в межах ТГ локальну систему охорони і захисту прав людини» – «ювенальна превенція в межах ТГ, що здійснюється ОМСВ» – «локальна ювенальна політика, що формується і здійснюється ОМСВ в ТГ та є відображенням настанов державної ювенальної політики» – «державна ювенальна політика»;

г) особливості реалізації ювенальної превенції, що здійснюється ОМСВ в межах ТГ, в період воєнного стану детерміновані, по-перше, злочинними формами ведення агресивних воєнних дій з боку

окупаційних військ Росії, що порушують основоположні норми і принципи міжнародного публічного права та основоположні настанови міжнародного гуманітарного права відносно дотримання прав і свобод людини, а також, по-друге, залежать від правового стану території на якій існує та функціонує ТГ (територія, що знаходиться під контролем Української держави; територія на якій відбуваються воєнні дії; територія, що окупована державою-загарбником; деокупована територія).

АНОТАЦІЯ

Становлення та розвиток системи місцевого самоврядування в Україні детермінує зростання правосуб'єктності територіальних громад, що функціонують на локальному рівні соціуму в умовах повсякденності, тобто там, де жителі-члени таких громад здійснюють свій життєвий цикл. В таких умовах об'єктивно зростає роль і значення правоохоронної функції, бо саме в межах територіальної громади на рівні місцевого самоврядування формується локальна система захисту прав людини. Одним з найважливіших напрямів діяльності органів місцевого самоврядування виступає ювенальна превенція як системна і багатогранна діяльність самоврядних структур і членів локального громадянського суспільства, що функціонує на базі територіальної громади у охороні і захисті прав і свобод дитини.

Досліджуються і розкриваються конституційно-правові, законодавчі та нормативно-правові засади діяльності органів місцевого самоврядування у сфері формування на рівні територіальної громади локальної системи захисту прав людини, в тому числі й системи ювенальної превенції. Розкриваються основні труднощі та напрямки реалізації ювенальної юстиції в територіальній громаді органами місцевого самоврядування в період воєнного стану.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сметана В. В. *Конституційно-правове забезпечення право-захисної діяльності у сфері місцевого самоврядування: вітчизняний та світовий досвід* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. Київ : ІДП імені В. М. Корецького НАНУ України, 2020. URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:r5cQMY-41n0J:idpnan.org.ua/files/2020/smetana-v.v.-konstitutsiyno-pravove-_d_.doc&cd=2&hl=ru&ct=clnk&gl=ua

2. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

3. Баймуратов М. О., Кравець О. О. Роль юридичної служби органу місцевого самоврядування в формуванні та функціонуванні правового

простору локальної демократії : монографія. Одеса : Фенікс, 2018. 326 с.

4. Бобровник Д. О. Глобалістський потенціал територіальної громади: теоретичні підходи до визначення. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 2. С. 79–85. DOI: 10.36695/2219-5521.2.2019.13).

5. Кофман Б. Я. Правова соціалізація як основа реалізації правового статусу людини і громадянина в місцевому самоврядуванні. *Держава і право*. 2019. Вип. 83. С. 118–136.

6. Сырых В. М., Лазарев В. В. *Социология права*. М., 2001. 276 с.

7. Батурчик М. В. Габитус. Социологическая энциклопедия. URL: <http://bourdieu.name/content/gabitus-enciklopedija-sociologii>

8. Гигаури Д. И., Стульба И. А. Права человека как философский концепт с позиции представителей юснатурализма. *Manuscript*. 2019. Том 12. Выпуск 1. С. 102–107. DOI: <https://doi.org/10.30853/manuscript.2019.1.22>).

9. Мелкевик Б. «Я есть естественное право»: критика интеллектуальной ловушки. *Труды Института государства и права Российской академии наук*. 2017. Т. 12. № 4. С. 11–34.

10. Конфуций: Биография, цитаты, афоризмы. М. : Эксмо, 2016. 288 с.

11. Комлев Н. Г. *Словарь иностранных слов русского языка*. М. : Эксмо-Пресс, 1999. 671 с.

12. Баймуратов М. О. *Муниципальна влада: актуальні проблеми становлення й розвитку в Україні* / М. О. Баймуратов, В. А. Григор'єв. Одеса : БАХВА, 2003. 192 с.

13. Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування : Закон України від 7 грудня 1990 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 2. Ст. 5.

14. Баймуратов М. О. Локальна система захисту прав людини в Україні: сутність та становлення. *Юридична освіта і правова держава* : зб. наук. праць. Одеса : Астропринт, 1997. С. 96–100.

15. Колодій А. Охоронна діяльність держави. *Міжнародна поліцейська енциклопедія у 10-ти томах* / відп. ред. Ю. І. Римаренко, Я. І. Кондратьєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Київ : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре». 2003. Т. 1. С. 499–500.

16. Бигич О. Охоронні правовідносини. *Міжнародна поліцейська енциклопедія у 10-ти томах* / відп. ред. Ю. І. Римаренко, Я. І. Кондратьєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Київ : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре». 2003. Т. 1. С. 500–501.

17. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ – Ірпінь : ВТФ «Перун». 2001. 1440 с.

18. Боярський О. Компетенційні повноваження органів публічної самоврядної влади як відображення інтересів людини та її асоціацій в

місцевому самоврядуванні: до визначення змістовного та алгоритмічного потенціалу. *Evropský politický a právní diskurz*. 2021. Vol. 8. Issue 3. P. 90–102. DOI: 10.46340/eppd.2021.8.3

19. Баймуратов М. О. *Міжнародне співробітництво органів місцевого самоврядування* : монографія (репринтне видання дисертаційного дослідження). Дніпро : Інновація, 2021. 314 с.

20. Кожина А. В. Теорія інклюзивного місцевого розвитку та її взаємозв'язок з теоріями територіального розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 22. С. 102–109. DOI: 10.32702/2306-6814.2018.22.102

21. Боярский О. О. Становлення феноменології муніципальної людини в межах громадянського суспільства і держави. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 110–118. DOI: 10.36695/2219-5521.2.2020.18

22. Youth Justice and Criminal Evidence Act 1999. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1999/23/contents>

23. Цит. по: Закірова С. *Ювенальна юстиція в Україні: проблеми, перспективи*. URL: http://www.nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2734:yuvenalna-yustitsiya-v-ukrajini&catid=8&Itemid=350

24. Цит. по: Королук І. М. *Ювенальна превенція як один із основних напрямків діяльності Національної поліції*. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/3360/1/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%8E%D0%BA%20%D0%86.%D0%9C..pdf>

25. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.

26. *Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України*: наказ МВС України № 1044 від 19 грудня 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18>

27. *Від початку повномасштабного вторгнення загинуло 390 дітей – Офіс генпрокурора*. URL: <https://www.slovvoidilo.ua/2022/09/18/novyna/suspilstvo/pochatku-povnomasshtabnoho-vtorhnnennya-zahynulo-390-ditej-ofis-henprokurora>.

28. *РФ незаконно депортувала на тимчасово окуповані території понад 180 тисяч дітей*. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/rf-nezakonno-deportovala-na-timchasovo-okupovani-teritoriji-ponad-180-tisjach-ditej.html>

29. *Росія заявила про усиновлення тисячі незаконно вивезених з Маріуполя дітей*. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/rosija-zajavila-pro-usinovlennja-tisjachi-nezakonno-vivezenikh-z-mariupolja-ditej.html>

30. Баймуратов М., Кофман Б. Про роль органів місцевого самоврядування в період воєнного стану в Україні. *Деокупація. Юридичний*

фронт : матеріали Міжнародного експертного круглого столу (Київ, 18 березня 2022 р. / упоряд. і наук. ред. О. В. Кресін. Київ : Держ. торг. екон. ун-т, 2022. С. 138–141. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/11896/1/%D0%91%D1%80%D1%8E%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%20%D0%9C.pdf>

Information about the authors:

Baimuratov Mykhailo Oleksandrovych,

Doctor of Legal Sciences, Professor,
Professor of the Department of Political Sciences and Law
Southern Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushinskogo
26, Staroportofrankivska str., Odesa, 65020, Ukraine

Kofman Borys Yakovych,

Doctor of Law, Senior Researcher,
Professor of the Law Department
Alfred Nobel University
18, Sicheslavska Naberezhna str., Dnipro, 49000, Ukraine

Naumkina Svitlana Mykhaylivna,

Doctor of Political Sciences,
Head of the Department of Political Sciences and Law
Southern Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushinskogo
26, Staroportofrankivska str., Odesa, 65020, Ukraine